

Pia Vilenius

19.10.2022

HE 183/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ympäristövahinko- rahastosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kemianteollisuus ry:n asiantuntijalausunto eduskunnan Ympäristövaliokunnan kuulemistilaisuudessa 21.10.2022.

Toissijaisten vastuujärjestelmien kehittäminen on ollut pitkään vireillä, ja Kemianteollisuus on ollut mukana valmistelun eri vaiheissa. Kiitämme mahdollisuudesta olla kuultavana myös eduskunnan ympäristövaliokunnassa.

Hallituksen esityksessä on haluttu luoda ympäristövahinkojen toissijainen korvausjärjestelmä, joka tukeutuu ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttajien toimijoiden kollektiiviseen taloudelliseen vastuuseen. Sen on tarkoitus olla nykyistä tilannetta kattavampi ja tehokkaasti hallinnoitu, eikä järjestelmän pitäisi kasvattaa yritysten maksutaakkaa nykytilaan verrattuna. Lähtökohtina ovat olleet myös nykyisten järjestelmien muutostarpeet.

Valmistelun periaatteita ovat olleet: ”aiheuttaja maksaa”-periaatteen toteutuminen, kokonaisuuden ennakoitavuus, tarkkarajaisuus ja oikeasuhtaisuus. Samoin mallin olisi oltava hyväksyttävä myös maksajien osalta.

Kemianteollisuus katsoo, että hallituksen esitys ei kaikilta osiltaan vastaa näitä periaatteita. Haluamme nostaa esille seuraavat lisähuomiota vaativat kohdat hallituksen esityksessä:

Kuljetukset maksuvelvollisuuden piiriin

Kemianteollisuus pitää ehdotettua rahoitusmallia pääosin onnistuneena. Maksuvelvollisten laajentaminen laajasti ympäristönsuojelulain mukaiseen lupavelvollisten joukkoon on nykytilaa oikeudenmukaisempi muutos. Ratkaisu toimii hyvin tietyllä alueella tapahtuneen vahingon toissijaiseen korvaamiseen.

Kuljetusten osalta malli ei ehdotetussa muodossaan toimi, eikä ole ”aiheuttaja maksaa” -periaatteen mukainen. Kuljetukset ovat ajoneuvon-, raideaajoneuvon- ja aluskuljetusten käytön osalta korvausten piirissä, mutta kuljetustoimiala on vain liikennepaikkojen osalta maksuvelvollisuuden piirissä. Kemianteollisuuden mielestä maksuvelvoite olisi laajennettava laajasti alan toimijoihin tai kuljetusvälineistä ja niiden käytöstä aiheutuneet vahingot tulisi poistaa korvausten piiristä kokonaan.

Pia Vilenius

19.10.2022

Pääomarajat ja korvauskatot oikeasuhtaisiksi

Toissijaisessa järjestelmässä pääomarajat ja korvauskatot tulisi pitää maltillisina ja oikeasuhtaisina. Tämä on tärkeää järjestelmän hyväksyttävyyden ja pitkäaikaisten kustannusvaikutusten kannalta.

Esityksessä pääomarajoiksi on ehdotettu 15 miljoonasta 30 miljoonaan euroon. Tapauskohtainen katto olisi 30 miljoonaa. Vuotuista korvauskattoa ei esityksessä ole määritetty.

Kemianteollisuus pitää näitä ehdotettuja rajoja liian korkeina. Pääomarajojen tulisi maksimissaan olla alarajan osalta 10 miljoonaan euroa ja yläraja voisi olla 20 miljoonaa euroa. Tapauskohtainen korvaus puolestaan ei saisi ylittää alinta pääomarajaa, eikä vuotuiset korvaukset ylittä pääomarajaa.

Yrityskohtainen maksukatto ja selkeyttä vuotuisiin maksuihin

Maksuvelvollisten yritysten vuotuiset maksut määräytyvät erilliseksi katsottavan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toiminnan ja siihen teknisesti tai toiminnallisesti kiinteästi liittyvän toiminnan mukaan. Yrityksen yhdelle toimipaikalle voisi siis tulla useita ympäristövahinkomaksuja, ja kullekin yrityksen toimipaikalle määrättäisiin oma omat maksunsa. Yhdelle yritykselle tulevien vuotuisten maksujen lukumäärää tai kattosummaa ei ole esityksessä rajoitettu, vaikka toimintojen hajasijoittaminen olisi esimerkiksi ympäristönäkökulmasta edullisinta.

Malli johtaisi yritys- ja toimialakohtaiseen maksutaakan vinoumaan, kuten on tilanne muiden muassa jätteenkäsittelyn osalta. Kemianteollisuus esittää, että vuotuisille ympäristövahinkomaksuille asetettaisiin yrityskohtainen maksukatto. Tämä tulisi toteuttaa kuitenkin niin, etteivät muiden yritysten taakat nouse.

Vuotuisten maksujen määrittäminen toimipaikoittain ja yrityksittäin luo myös epävarmuutta maksajakentässä. Toimipaikoittain käydään viranomaistyönä läpi maksuvelvolliset toiminnot ja niihin liittyvät osa- ja aputoiminnot ja määritellään vuotuisten maksujen suuruus ja kappalemäärä. Tämä merkitsee mittavaa viranomaispanosta järjestelmän käynnistysvaiheessa. Kemianteollisuus pitää tärkeänä, että vuotuisten maksujen määrittely olisi mahdollisimman yksiselitteistä ja läpinäkyvää. Yritysten tulee tietää, miten maksut määräytyvät.

Torjuntakalusto pysyvästi valtion rahoitukseen

Ehdotuksessa on hyvin huomioitu erityisesti öljynsuoja-arahaston mittavat muutostarpeet. Tärkeää on, että jatkossa öljyntorjuntavalmiuden ylläpito rahoitetaan yleiskatteisesti suoraan hyvinvointialueiden kautta. Harkinnanvaraiset avustukset ympäristövahinkojen torjuntaan käytettävän kaluston hankintaan olisivat kuitenkin mahdollisia rahastosta, mutta vain valtion talousarviosta siirrettävien määrärahojen puitteissa.

Kemianteollisuus haluaa muistuttaa, että jatkossakaan nämä harkinnanvaraiset avustukset eivät saa siirtyä ympäristövahinkomaksuilla katettaviksi.

Seuranta järjestettävä

Pia Vilenius

19.10.2022

Ehdotuksessa ympäristövahinkolaiksi on kyse mittavasta muutoksesta. Siinä lakkautettaisiin Öljynsuojarahasto ja Ympäristövahinkovakuutus. Tilalle tulisi valtion ulkopuolinen rahasto, jonka rahoitus perustuisi laajaan kollektiiviseen vastuuseen.

Kaavailtu toissijainen korvausjärjestelmä olisi ainoa laatuaan, eikä vertailukohtia ole muissakaan maissa. Toimeenpanossa on paljon epävarmuustekijöitä ja se vaatii mittavia järjestelmäinvestointeja sekä henkilöstövoimavaroja.

Kemianteollisuus pitää tärkeänä, että mahdollista hankkeen etenemistä ja mallin toimivuutta olisi seurattava erityisen tarkasti ja oltava myös valmiita joustavasti tarttumaan toimimattomiin ratkaisuihin. Ympäristövahinkorahaston toimintaan liittyvän neuvottelukunnan nimeäminen heti rahaston alkuvaiheesta lähtien on välttämätöntä, jotta varmistetaan maksuvelvollisten toiminnanharjoittajien ja muiden sidosryhmien näkemysten huomioiminen rahaston toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä.

Siirtymäsäädökset

Ehdotuksessa on varsin monimutkaiset siirtymäsäännökset sekä Öljynsuojarahastolle että ympäristövahinkovakuutukselle.

Kemianteollisuus näkee, että vanhat vahingot tulisi korvata valtion budjetista sen jälkeen, kun nämä korvausmekanismit siirtymäaikojen jälkeen lakkaavat vastaamasta niistä. Öljynsuojarahaston aikaiset vanhat vahingot tulisi korvata uudesta rahastosta vain siltä osin, kuin öljynsuojarahastosta uuteen rahastoon siirrettävät varat tähän riittävät. Ylimenevältä osalta vanhat vahingot tulisi kattaa valtion budjettivaroilla. Vakuutuksen aikaiset ja siihen perustuvat vanhat vahingot tulisi korvata ehdotetun 5 vuoden siirtymäajan jälkeen valtion budjetista, ei uudesta rahastosta.

Loppusanat

Kemianteollisuus haluaa lopuksi korostaa, että yritysten omaehtoisen vastuullisen toiminnan kehittäminen on ensisijainen toimi välttää toissijaisen järjestelmän tarvetta. Samoin valvonnan tehostaminen ja kehittäminen vähentäisivät ratkaisevasti korvausjärjestelmän piiriin mahdollisesti tulevien tapausten määrää. Ehdotammekin, että valvontaan panostettaisiin merkittävästi lisää voimavaroja ja osaamista – esimerkiksi ELYjen ja Tukesin yhteistyöllä.